

Fábián Annamária

MELYIK ÚTON HAZAFELÉ – AZAL G. LÉKAY

2021-12-18 | NOVELLA

Kállay Géza most megjelent, *Melyik Erasmus kávéházban* című e-könyvében a 2007-es nyomtatott novelláskötet darabjain túl olvashatóak a később írt szövegbe helyező szerkezetes elbeszélések, sőt a Bolond Cordeliának címzett verses levelei is.

Halálosan fáradt voltam, és végre egyedül maradtam a vonatfülkében. L-ből tartottam hazafelé karácsonyra, a szokatlanul ködös és viharos időjárás jócskán felforgatta terveimet. A légi közlekedés lebénult, amikor a gépemet törölték, úgy tűnt, esélyem sincs hazakeveredni szentestére. A reptéri személyzet semmi biztatót nem mondott: talán, esetleg huszonötödikén, talán, esetleg, és csak ha alábbhagy a tomboló szélvihar... Az albérletemet már felmondtam, pénzem nem volt szállodára, a barátaim (mind külföldi ösztöndíjasok, mint én) már rég hazamentek. Egyetlen reményem a vonat maradt – ami jóval drágább volt ugyan, mint a repülőjegy, és négyszer át kellett szállnom – mégis épp hazaértem vele huszonnegyedikére. Haza. Úgy éreztem magam, mint egy száműzött, vagy egy tékozló fiú, aki végre helyes irányt vesz; már fájt a honvágy. Gyalog is elindultam volna.

Würzburgtól Bécsig – gondoltam – alszom majd, az elég hosszú, nyugis szakasz lesz, hajnalra Bécsben, reggel tíz felé leszállhatok B.-ben, szülővárosomban. De számításaimat keresztülhúzta egy angol család: az apa három eleven kislányával ült be a fülkémbe, egy perccel indulás előtt. A kislányok csacsogtak, meséltek, énekeltek, felváltva aludtak is egy keveset – az elgyötört édesapa félálomban tartotta a frontot, nekem persze, szemhunyasnyit sem sikerült aludnom. Bécsben mosolyogva elköszöntek, a legkisebb lánytól szívecskés rajzot kaptam búcsúzóul. A könyvembe tettem. Vajon hol az anyuka – gondoltam, miközben átvergődtem a B.-be tartó vonatra. Reménykedtem, hogy üres fülkében utazhatok hazáig, és végre alhatok pár órát. De nem volt szerencsém: a fülkémbe ketten ültek, egy kövér férfi horkolva aludt a sarokban, az én helyemmel szemben pedig egy másik férfi ült, derűsen köszönt németül – de ahogy meglátta a könyvemet (egykori professzorom magyar nyelvű novelláskötetét szorongattam a kezemben, kilógott belőle a szívecskés rajz), magyarul folytatta: Micsoda idők, mi? Honnan jön? Gondolom, karácsonyra tart hazafelé. Én is.

Elhelyezkedtem, és jobban szemügyre vettem utastársamat. Nem volt öreg, sem fiatal, kortalan derűvel nézett rám, a haja ezüstösen derengett a hajnali fényben, kék szeme csillogva tanulmányozta a kezemben tartott könyvet, fehér inge kissé gyűrött volt, drapp nadrágja, zakója nem a legújabb divat szerinti; félrecsúszott, meglazított nyakkendője különleges aranybarna színben pompázott, és mintha könyvek díszítenék a selyemanyagot. Na, ez is bölcsész. Vagy filozófus. Vagy író – gondoltam. Mintha belelátna a fejembe, folytatta:

– Tudja, keleti filozófiát tanítok itt Bécsben, de ilyenkor hazamegyek a családomhoz. Lé kay vagyok, tisztelettel. Azal G. Lé kay.

Kezet nyújtottam, bemutatkoztam, de talán félszegnek tűntem – furcsa hangzású keresztnevét azonnal elfelejtettem –, mert rögtön magyarázatba fogott, és megint úgy éreztem, hogy *tudja*, mi van a fejemben.

– Szólítson csak Al-nek. Perzsa eredetű a nevem, anyám komoly jelentőséget tulajdonított az ilyesminek.

– L.-ből jövök – mondtam végre.

– Nahát, micsoda véletlen, hiszen évekig L.-ben tanultam! Ismerem, mint a tenyeremet. Tanult vagy dolgozott kint?

Vonakodva feleltem, nemigen akartam beszélgetésbe bonyolódni, bár horkoló fülkeszomszédunktól amúgy sem tudtam volna aludni.

– Tanultam. A doktorimat próbálom befejezni. Van der Berghe professzor segített.

Ezt kicsit kérkedve mondtam, biztos voltam benne, hogy a világhírű zsenit ismeri. Nem tévedtem: elmosolyodott, és hátradőlt.

– Hát ilyen nincs. Hiszen a professzor a barátom volt. Kicsi a világ, kicsi, egy falu az egész... – nevetett. – A könyvet, amit szorongat, jól ismerem. Tetszik magának?

– Nem tudom, mit gondoljak róla, nehéz eltávolodnom a szövegtől és objektíven megítélni. Kedves professzorom, tanárom, mentorom volt a szerző, és...

– Miért akar eltávolodni a szövegtől?

– Hogy micsoda? Nem értem. Másképp hogyan tudnám átlátni? Megérteni? Csak úgy, ha el tudok vonatkoztatni, ha objektíven...

– Az objektivitás túlértékelt holmi. Nem gondolkodom másként, mint a szerző, és mint Van der Berghe is. Merüljön el benne. Huppanjon bele. Engedje, hogy *működjön*. Bizonyára kipróbálta a Szerkezetet... – mondta titokzatos mosollyal.

Döbbsenten néztem rá, azt hittem, talán tréfál.

– A szerkezetet? A Szövegbe Helyező...? Én nem hiszem, én... Nekem erről nem mondott semmit a professzor, én azt hittem, ez egy... metafora. Vagy valami szimbólum, vagy a filozófiai vagy olvasási kód találékony megnevezése, és egy percig sem....

Hebegtem volna tovább, de zakója zsebéből kis kütyüt vett elő. Olyan volt, mint egy telefon, tükörszerűen csillogott, és mintegy az érintésére kékes fénnel kezdett derengeni.

– Tessék. Próbálja ki.

Haboztam. A sarokban alvó útitársunk egyenletes horkolása, mint egy metronóm, csak még hosszabbá tette a kínos csöndet.

- Talán fél? De hiszen tudja, hogyan működik, nem?
- olvastam róla, de ez... Én ebben... Én ezt... Nincs is hozzá használati utasítás...
- Szóval fél. Megértem, tényleg nem veszélytelen, be tud szippantani a valóságból a fikcióba. Vagy egy másik valóságba, hogy úgy mondjam. Mégis azt vallom, hogy átlényegülés nélkül nem érdemes olvasni, szöveget tanítani meg pláne nem.
- Átlényegülés? Már mint hogy *rólam* szóljon?
- Pontosan. Hosszú tanári pályám során azt tapasztaltam, *hogy amennyiben egy „fogalmi” esszében vagy tanulmányban tárgyalt kérdést nem tudok az életemre vonatkoztatni, abból kinöveszteni, és így az olvasó és a diákjaim elé tárni, nem számíthatok erőre és hitelre már önmagam előtt sem.* És ez éppen így van a szépirodalommal is. Bármilyen szöveggel.
- Na de mi van, ha mondjuk a *Lear király*ban belehalok a fájdalomba, ami a gyerekem elvesztésével jár? Vagy az *Othelló*ban abba, amit a házasságom elporladása okoz? Vagy ha nem tudom feláldozni Izsákot az Ábrahám-történetben? Minden borul ebben a valóságban is?
- Nem érti, látom. Nincs „ebben” meg „abban” a valóságban. A maga pillanatnyi valósága van. És ha olvassa, tanítja, akkor nincs értelme másképp, csak ha *újra megelevenedik, újrarájátszódik, és más életet él* a szöveg. Ami csak a magáé lehet, és így lesz a szöveg mindig új, és megint más, mint előtte bárkinek lehetett.
- De hát akkor mi lesz az eredetivel? Ha én mást csinállok belőle?
- Az eredeti nincs. *Eredeti* nincs. Az van, amit olvasunk. Amit gondolunk, megélünk ezekben a számunkra fontos szövegekben. Ezért zseniális ez a kis kütyü. Remko Van der Berghe ezt értette meg, amikor a Szövegbe Helyező Gép alaptípusát kifejlesztette. Ő és a maga professzora is remekül használta a gépet, mondhatom. A

legizgalmasabb munkáik mind ennek a kis kütyünek a segítségével keletkeztek. A *Nem puszta szó, ... kép, és ... tett, vagy akár az ... Erasmus kávéházban, amit szorongat.*

Egészen belefeledkezett a mondanivalójába, a kis gép pedig kitartóan derengett, a felkelő nap vörös fényével szembeszállva. Nem mertem közbeszólni, utastársam pedig lelkesen folytatta.

– Az utóbbi években én is bekapcsolódtam a fejlesztésébe. És bár most is vannak kiismerhetetlen rétegei, azért sokkal biztonságosabb. Már online és elektronikus szövegekkel és hivatkozásokkal is jobban boldogul a huppanó szövegértő. *Mindenkori használója* a szövegeknek lehet *megfigyelője, vagy akár aktív szereplője, sőt, társszerzője, „átírója”* is. De az évek során rájöttem, hogy az egyes szám első személy hatalom: sokkal közelebb, sokkal mélyebbre visz a „társszerző” és a szereplő funkció is. Nagyobb bátorság is kellett hozzá, hogy a gépet szabadon engedjem *és a szövegbe helyezkedve az olvasó, az „író” szerepét vegyem magamra, és „társszerzője” legyek a nagy klasszikusoknak.* Mára sikerült finomítani a beállításokon, ha fél, lehet csak kívülálló. Hallgató, figyelő. Mint a légy a falon. Lear udvarában vagy Shakespeare londoni bérleményében, esetleg Kierkegaard vagy Husserl dolgozószobájában... – ez a gusztusától függ...

– A gusztusomtól...? Nem értem. Akkor ez olyan, mint egy időgép?

– Egyáltalán nem. Annyiban hasonlít csak, hogy nem változtathat a létező szöveg valóságán, csak a saját valóságába írhatja, értheti újra. Tehát ha mondjuk megölné Poe-t, hogy ne gyötörje, azt nem lehet. Mert az a szöveg már valóság. A létén változtatni nem lehet. Az értelmezésén viszont, a láttatásán, a tapasztalatán – a saját valóságán keresztül – igen. *A szerkezetben ugyanis a képzelet mindig ott lesz maga és között, amit lát.*

– Tehát a képzelet, a fikció valóságával új valóságot hozok létre? Új szöveget?

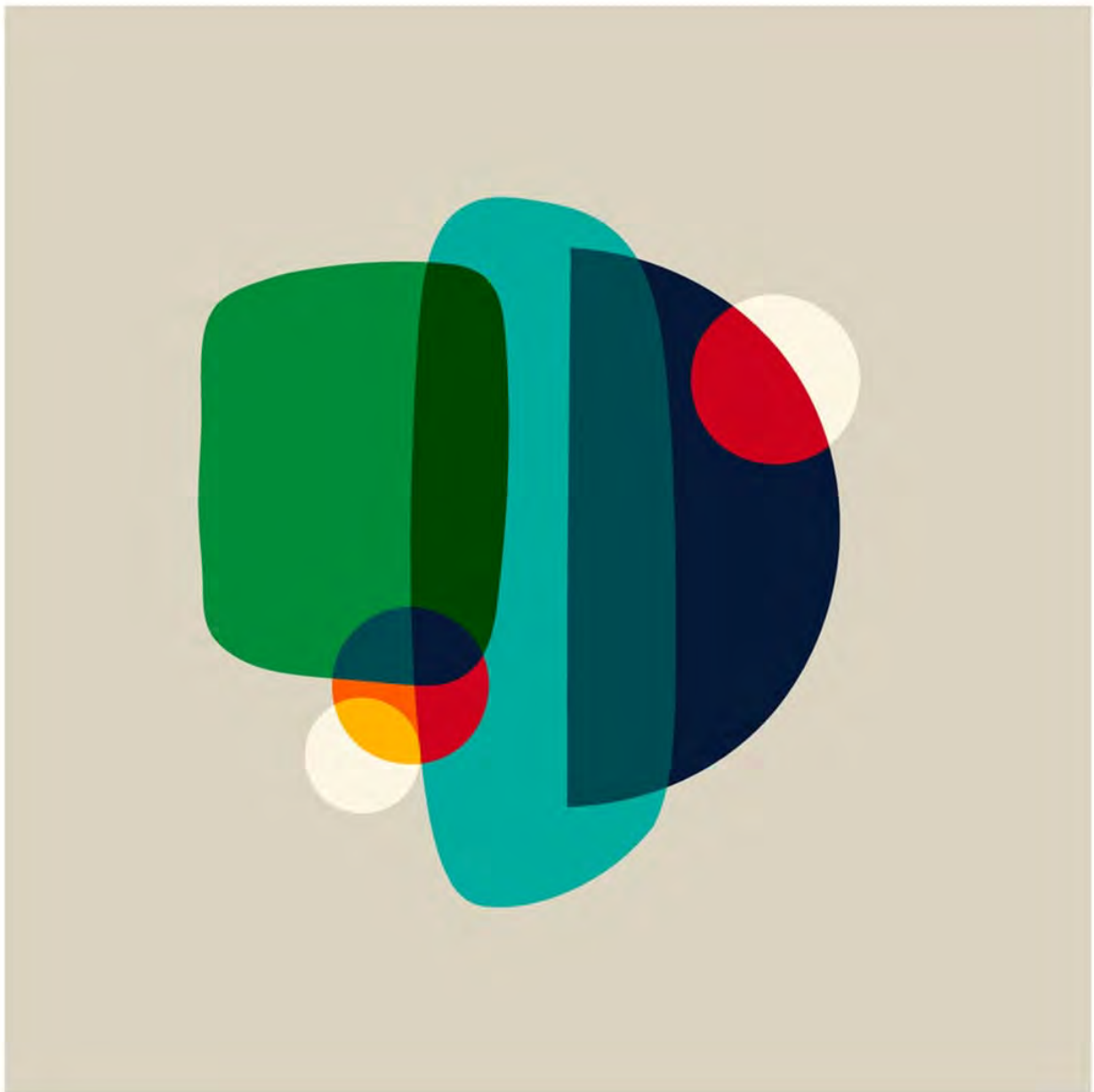
– Nem mindig. De sokszor igen.

– Mintegy átíratot. Ráíratot. Vagy adaptációt?

– Igen, vagy oknyomozhat, vagy folytatást szülhet, vagy alternatív kezdeteket és végeket teremthet, vagy kortársává teheti a szereplőket, sőt, akár az íróval is elbeszélgethet. *Aki egy történetben részt vesz, sőt belőle részt vesz ki, aki olvasóból szereplő vagy egyenesen „társszerző” lesz, annak magának kell „kitalálnia”, akkor és ott, az őt éppen körülvevő helyzetnek megfelelően, mit mond, tesz és gondol. Igaz,*

hogy a növekvő felelősségért nagyobb szabadságot kap cserébe: persze egy művön keresztül, de egy másik műbe hatolhat, „dűthet-boríthat”, ám talán még leplezetlenebbül látja meg, ki is ő, ha szembesül a végeredménnyel; végtelenek, tényleg végtelenek a lehetőségek, ha így olvas. Ha így tanít...

– Honnan tudja, hogy tanítok? Én... Még csak most kezdem, és csak olyan hagyományosan, olvassuk a szövegeket, feladatokat adok, de ez, amit mond, ezt a diákokkal nem lehet...

– Miért ne lehetne? A diák nem kevesebb, mint az ideális olvasó: már csak ifjúságának ereje miatt is *részt követel magának az eseményekben*. Csak így érdemes, higgye el: *részt kérni és venni egy történetben, valamit-valakit megeleveníteni, eredetileg olvasóként, tanárként, aztán esetleg „íróként”, „társ szerzőként”*. Valóságok teremtetőként. Amit utóbb más olvasók más valóságokká képzelhetnek újra.

A fülkében alvó utastársunk nagyot horkantott. Azt hittem, a kelő nap felkelti őt is, de nem. Kis zökkenés, és visszatért az alvó idő ritmusa: egyenletesen, nyugodtan horkolt tovább.

– Irigylem ezért a mély alvásért... Nehezen alszom. Bárhol... És könnyen álmodom. Ez a bökkenő... – szaladt ki a számon. Sosem voltam még álmosabb.

– Én bárhol tudok aludni. Rövideket, gyorsakat – és aztán akár éjszakába nyúlóan olvasok, dolgozom. Szerintem ez is a szerkezet miatt van, a teremtés és a megértés lehetősége hihetetlen energiákat mozgósít. Persze hihetetlen energiákat fel is emészt, hogy úgy mondjam, nagyobb lánggal égünk. De megéri. Megéri, hogy egészen *másképp élhetünk, mint addig*, más rutinnal, más ritmusban; és *olyan eseményeknek, gondolatoknak, érzéseknek is részesei lehetünk, amelyekről – alvás közben vagy éberén – csak álmodunk, amelyeket nem merünk követni életünk egyre sűrűbb bonyodalmai között*. A *friss, eleven történés az időnként megengedhető, kellemes szalonspicc erejéig intoxikálhat, feloldhat bizonyos gátlásokat*. Ahogy elnézem, magának sem ártana egy kis kontrollvesztés: engedje, hogy a szövegek átvegyék a hatalmat a gondolatai fölött, és aztán a gondolatai teremtetők erejét engedje tombolni a szövegben, a szövegen. Persze arról szó sincs, *hogy ezzel „minden megoldódna”, hogy végre megértenénk, miről szól Shakespeare Othellója*, vagy akár a könyv, amit épp olvas: *ha egy történet értelmezésének nézőpontját kívülről belültre helyezzük, sok gondunk – felelősségünkkel együtt – csak szaporodik az átélt figura és az átélő élete között; akkor a nagy kísérletből menekülés lesz saját életünktől: a fikciótól nem spiccesek leszünk, hanem részegen beleveszünk valami fantáziába...*

Hirtelen elhallgatott.

– Jól van? – kérdeztem.

– Persze. Csak eltűnődtem. *Mert talán mégis van abban valami, amit a távolságról mondott. A távolság legalább annyira fontos az átéléshez, mint a közelség.* Ahhoz, hogy megértesse a diákjaival, hogy mi a maga valósága, mondjuk egy esszével vagy tanulmánnyal... Nagyon nehéz kalibrálni a szerkezetet. Valóság és fikció viszonya nagyon komplikált, ha van egyáltalán határ a kettő közt, az a határ feslik, foszlik, bomlik akár pillanatonként máshol, máshogy... ezért *igyekeztem annyira a Szövegbe Helyező Szerkezetet olyan műszerként meghatározni, amelyen fikció és valóság arányát próbálom – a szereplőkkel együtt – beállítani, kalibrálni, mérni, de mindvégig azért, hogy megtudjam: ki voltam, vagyok és – legfőképpen – ki lehetek még...*

Megint elhallgatott, én sem tudtam mit mondani, csendben ültünk egy darabig. Egy pillanatra el is komorodott. De gyorsan újra felderült, tekintete megpihent a könyvemen. A csönd megzavarhatta alvó útitársunkat, mert az utazás ütemét biztosító precíz horkolás egyszerre abbamaradt, és a férfi felébredt. – Hol vagyunk? – kérdezte álom és ébrenlét határáról.

– Már elhagytuk Tatabányát... – mondtam bizonytalanul.

Lékay érintésére a szerkezet kék derengése megszűnt. Visszacúsztatta a zakója zsebébe.

– Elolvasta már a könyvet? – kérdezte.

– Igen. Ezt és az összeset. Még a Bolond leveleit nem olvastam tőle, azokat várom a legjobban...

– Igen, azokat szeretem én is. Jól sikerültek... Inkább lennék a Bolond, mint Lear király. Nem gondolja?

– Nem tudom, én azt hiszem, remélem, hogy Cordelia lennék... Szeretem, ahogy próbál megfelelni, ő próbál legjobban megfelelni, Lear mégsem érti meg. Pedig nagyon hasonlítanak...

– Talán azért érzi így, mert igazat mond. Igazat akar mondani, miközben... *nincs egyetlen igazság, amit a másikra rátukmálhatnánk, az kinek-kinek a maga számára ölt testet, de nem akkor, ha a valóságot és a fikciót előzőleg gondosan szétválasztottuk, hanem ha a szó, jöjjön bárhonnan is, megelevenedik, méghozzá olyan erővel, amely az ember egész valóját rázza meg.* És Cordelia akaratlanul is ezt teszi... Ilyen valót-rázó teremtésbe kezd a *semmivel*...

Megszédültem. Hirtelen ismerősnek találtam, mintha egy hártya hullott volna le a szememről. De az nem lehet, mert... Nem lehet, hogy ismerem, ha nem *ismertem fel*.

– Hogy mondta? Ezt le kellene írnom... Csak nem emlékszem... Mit mondott, hogy hívják? Ne haragudjon, de hirtelen...

Nem válaszolt, csak felállt, összeszedte kevés holmiját.

– Most sajnos, mennem kell. De itt a névjegyem, ha egyszer Bécsben jár...

Halványkék kártyára írt pár sort, átnyújtotta, és mielőtt bármit mondhattam volna, kiment a fülkéből – mintha soha ott sem lett volna.

Hirtelen zökkent a vonat, a könyvem lecsúszott az ölemből. Utána kaptam, de hiába, leesett, és hangos puffanással huppant a fülke padlójára.

– Jó reggelt! – köszönt derűsen fülketársam a sarokból. – Örülök, hogy tudott aludni. Kicsit aggódtam, mert a feleségem szerint horkolok, de úgy látom, ez magácskát nem zavarta...

– Hogy? – kérdeztem. – Hol vagyunk?

– Már nemsokára B. főpályaudvarán. Én le is szállok itt, további jó utat, és boldog karácsonyt.

– Az a férfi, akivel beszélgettem, hol van? Hol szállt le?

– Nem tudom, kiről beszél, mikor én felszálltam, magácska már ott a sarokban aludt...

Összezavarodtam. Próbáltam felfogni, mi történt... Álmodtam? Annyira elfáradtam, hogy elcsigázott agyam feladta, és álmodtam az egészet?

Lassan szedelődzködnöm kellett, mechanikusan pakoltam össze a holmimat, vettem föl a télikabátom, nyakam köré tekertem a sálam – csípős, tiszta hideg és szállingózó hó fogadott B.-ben; mielőtt kiléptem a fülkéből, automatikusan – a szokásos rituáléval – körülnéztem, nehogy valami, ami fontos, hátramaradjon belőlem. És akkor megpillantottam a földön: kis kék cetli, sötétebb kék tintával. A névjegykártya volt. *Azal G. Lékay*. Semmilyen telefonszám, cím vagy egyéb elérhetőség nem volt rajta. Megfordítottam, és *szálkás betűivel* a következőket olvastam:

„Remélem, végre sikerült *meggyőzni arról, hogy a valóság: mi vagyunk. Amit mi fogadunk el annak, itt és most.* Boldog karácsonyt itthon.”

(Hazaérve megnéztem. Az Azal perzsa eredetű név. A jelentése *kezdetek óta létező; végtelen.*)

kép | shutterstock.com